

פרשת נשא שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א

הואיל משה

וכי אשה בעזרה מנין, וכתב רש"י ז"ל, דקתני קדשי קדשים והרי אם יוציאום חוץ לעזרה אפילו לעזרת נשים הם נפסלים ביוצא ונשים אין נכנסות לה כדתנן באבות הטומאות בפ"ק דמסכת כלים עכ"ל, מבואר מזה שיטת רש"י דנשים אסורות לבוא בעזרה.

ומעתה י"ל, דאף לראב"י דס"ל דבעלים מפגלין מ"מ אשה אינה מפגלת, לפי המבואר במסכת זבחים (דף כ"ט.) דבעינן מקום משולש, וכתבו התוס' (ד"ה למקום) וז"ל, ויש מפרשים דמקום משולש היינו דבעינן שיעמוד המחשב במקום משולש, פרט לעומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה עכ"ל, הרי מפורש בתוס' שאף שהעבודה הוא בפנים, מ"מ כל שאין העובד ומחשבתו בפנים אין המחשבה פוסלת דבעינן שתהיה במקום משולש, וא"כ לפי שיטת רש"י הנ"ל דאשה אסורה ליכנס לעזרה ושוחטין רק חוץ לעזרה בסכין ארוכה, א"כ לא שייך פיגול אצל נשים, וא"כ ה"ה חך דבעלים מפגלין נראה דלא עדיפי בעלים בזה מעובד, וע"כ מחשבתם ג"כ פוסלת רק אם עומדים בעזרה בשעת אחד מד' עבודות ומחשבים מחשבת פיגול, אבל אם הם חוץ לעזרה לא מהני מחשבתם, ולפי"ז א"א לה לפגל מנחתה ושפיר נבדקת עכ"ד.

אך לכאורה לשיטת התוס' במסכת קידושין (סו) ד"ה וכי, דס"ל דאשה מותרת לבוא בעזרה, וכוונת ר' יהודה היא, וכי אשה בעזרה להתקדש מנין הרי אין רגילות שתכנס לשם כדי להתקדש שהרי בזיון הוא ומילתא דלא שכיחא היא ולא איירי תנא בהכי עיי"ש, לפי"ז י"ל דגם האשה יכולה לפגל, ולפי"ז הדקל"ד היכא משכחת לה בדיקת סוטה, הרי האשה יכולה לפגל מנחתה.

אך י"ל, דהנה השעה"מ בהל' בית הבחירה (פ"ו ה"ח) כתב דפלוגת רש"י ותוס' הנ"ל אי נשים מותרים בעזרה תליא אי אמרינן דנשים מותרות לשחוט, דהנה התוס' במסכת קידושין (סו) הקשו על רש"י דס"ל דאשה אסורה ליכנס להעזרה, מהא דאמרינן במסכת זבחים (דף ל"א.) דנשים כשרות לשחוט ושמעינן מזה דמותרות ליכנס לעזרה עיי"ש, והקשה השעה"מ דמאי ראייה הביאו מזה, דהלא התם קתני דטמאין מותרין לשחוט, וע"כ דהמתני' מיירי בשוחט בסכין ארוכה כאוקימתת הגמ' (סו), וא"כ הכי"נ נימא דנשים מותרין לשחוט בסכין ארוכה, אבל לעולם אסורין לבוא להעזרה.

דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל: ואיתא במדרש, זה שאמר הכתוב, אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך [מוכא בדברי יונתן, ובשפתי מהר"ש] והוא פלאי.

והנבס"ד, דאיתא במסכת זבחים (דף מ"ז), א"ר אלעזר ברבי יוסי, שמעתי שהבעלים מפגלין (בעבודת הכהן, שאם קיבל הכהן בשתיקה, וחישבו הבעלים עליה על פיגול, הוי פיגול), אמר רבא, מאי טעמא דר"א ברבי יוסי, דאמר קרא והקריב המקריב (בפרשת נסכים כתיב והקריב המקריב קרבנו לה, אלמא בעלים קרי ליה מקריב, הלכך הוה להו בכלל המקריב לא יחשב) עיי"ש.

והקשו המפרשים, דא"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, הרי כל סוטה שיודעת שזינתה תפגל במנחתה שלא יבדוקה המים, ולא תבדק שום סוטה לעולם, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים, כדאיתא במסכת סוטה (דף כ"ג.), כל הנשואות לכהונה מנחותיהן (אחת מנחת סוטה ואחת מנחת נובה) נשרפות, כיצד, כהנת לזיה וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה (שהיא מקריבה משלו וכתבי וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל), ואינו עולה כליל מפני שיש לה חלק בה (שלכפרתה היא באה), אלא הקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבים בעצמן וכו', ובתוס' (ד"ה כל) הביאו מהירושלמי דכולה מנחה דידה הוי עיי"ש, וכן איתא במסכת קידושין (דף ל"ו.) דבמנחת סוטה התנופה באשה משום דבעי תנופה בבעלים עיי"ש.

ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועיי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה, עיינ מסכת סוטה (דף י"ט.) עכ"ק, עיינ בשו"ת דברי חיים חאו"ח (ח"ב ס" ט"ז), ובשו"ת כוכב מיעקב (ס" מ"ח), ובכללי חמדה בפרשתן (דף כ"ה.), והגר"י ענגיל זצ"ל יסד על קושיא זו ספרו גבורות שמונים.

ומו"ר הגאון האדיר מווייטצען זצ"ל בספר בנין צבי על הסוגיא דשחיטה כשרה בזר (אות י"א) כתב ליישב, דאיתא במסכת קידושין (דף ג"ב.), תנו רבנן, לאחר פטירתו של ר' מאיר, אמר להם ר' יהודה לתלמידיו, אל יכנסו תלמידי ר' מאיר לכאן, מפני שקנתרנים הם (מקניטים), ולא ללמוד תורה הם באים, אלא לקפחני בהלכות הם באים (לקצץ רגלינו בהלכות להודיע שהם חריפים ואין עומד כנגדם), דחק סומכות ונכנס, אמר להם, כך שנה לי ר' מאיר, המקדש בחלקו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים לא קידש, כעס ר' יהודה עליהם, אמר להם, לא כך אמרתי לכם אל יכנסו מתלמידי ר' מאיר לכאן וכו',

אתא לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא עיי"ש, הרי התוס' ס"ל דזבחת הוי עשה, והריצב"א ס"ל דל"ה עשה רק תיקון הלאו דנבילה.

ולפי"ז י"ל, דאי ס"ל כהתוס' דהוי מצות עשה אז צ"ל דהוי מעשהז"ג דהרי אסור לשחוט בשבת ויוה"כ, וא"כ נשים לא שייכי במ"ע זאת, ועכצ"ל דאם שחטו שחיטתן נבילה כמש"כ התוס' במסכת חולין (דף ג.) ד"ה קסבר, דמשו"ה שחיטת נכרי הוי נבילה דכתיב וזבחת ואכלת כלומר אותו שהוא בר זביחה, לאפוקי עכו"ם ואוכל נבילות להכעיס דאינן בר זביחה עיי"ש, וא"כ ה"ה בנשים כיון דאינן בעשה דזביחה דהוי מעשהז"ג שוב ל"ה בר זביחה ושחיטתן נבילה, וזהו שיטת ה' א"י דס"ל דנשים לא ישחטו, אבל התוס' דס"ל דנשים כשרות לשחוט, ס"ל כהריצב"א דשחיטה אינו עשה רק תיקון הלאו, ושפיר שייכי נשים בזביחה ושחיטתן כשירה, וע"כ מותרין לשחוט עכ"ד.

ובספר בית ישראל על המצוות (מצוה כ"א אות א') ד"ה ובאופן אחר כתב, דלכאורה יש להעיר, דאיתא במסכת מכות (דף כ"ג.), דרש ר' שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשה לאוין כמנין ימות החמה (שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור), ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה), אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה), אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (הרי שית מאה ותליסרי) עיי"ש, וא"כ אי נימא דזבחת הוי עשה א"כ טפי להו מתרי"ג מצות, ואי ס"ל דזבחת לא הוי עשה א"כ בציר ליה מתרי"ג מצות עכ"ש.

אך יש לומר, דאיתא במסכת סוטה (דף ג.), לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר חובה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאי ס"ל זבחת הוי עשה, א"כ ס"ל לה יטמא רשות, ולמאן דס"ל לה יטמא מצוה, ס"ל דזבחת לא הוי עשה.

ובספר בית ישראל על המצוות (מצוה י"ח אות ט) כתב, דפלוגתא ר' ישמעאל ור"ע הנ"ל אי לה יטמא הוה מצוה או רשות, תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, דמאן דס"ל דלה יטמא הוה מצוה ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, והטעם נעלם מאתנו לדעת מה זה ועל מה זה, אלא גזיה"כ מצות עשה מה"ת דכהן הדיוט יטמא לקרובים, ובישראל וכן בכהן גדול ליכא מצ"ע, ואין הטעם כלל מחמת קדושת כהנים נתרבו במצות, דא"כ לא היה סברא כלל, דכהן גדול דנתרבה קדושתו ביותר, מדוע יפקע ממנו החיוב שנתחייב בה כבר, אלא שיש בו טעם אחר אשר אין אנו יודעים, ומאן דס"ל לה יטמא רשות ס"ל דרשינן טעמא דקרא, והיינו מכח קושיא זו, דאי נימא דהוי חובה ומצות עשה, מדוע כהן גדול דנתרבה קדושתו ביותר, מדוע יפקע ממנו זה המ"ע אשר נתחייב בה מכבר, אלא ע"כ דאין זה מ"ע כלל אלא רשות, והיינו

וכתב השעה"מ, דהנה רש"י הביא ראיה לשיטתו דנשים אסורות לבוא להעזרה מפ"ק דמסכת כלים (משנה ח'), והקשו התוס' דהלא התם מבואר דעזרת ישראל מקודש מעזרת נשים, שאין מחוסר כפורים נכנס שם וחייבין עליה חטאת, ועזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה ולתנופה עיי"ש, אבל אינו מבואר דאין נשים נכנסין לעזרת ישראל עכ"ק.

אך י"ל דרש"י דייק לה מדתנן עזרת כהנים מקודשת הימנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהן, הרי דאע"ג דעזרת כהנים ועזרת ישראל תרווייהו מחנה שכינה הן ואפי"ה עשו היכר ומעלה לעזרת כהנים וכנ"ל, וא"כ ק"ו שיש לעשות היכר בין עזרת נשים לעזרת ישראל, שהרי עזרת נשים הוא מחנה לזיה ועזרת ישראל הוא מחנה שכינה, וא"כ מן הראוי שלא יכנסו נשים לעזרת ישראל דומיא דישאל לעזרת כהנים, ואעפ"י שישראל נכנסין לעזרת כהנים לסמיכה ולשחיטה וכו', מ"מ בנשים לא משכחת לה דלאו בני סמיכה ושחיטה נינהו, זהו שיטת רש"י"ל.

וע"ז חלקו התוס' דהרי מצינו דשחיטה כשרה בנשים כנ"ל, וא"כ גם לנשים יש לפעמים טעם ליכנס לעזרה לצורך שחיטה כמו בישראל, וכי היכי דהותרו לישראל ליכנס לעזרת כהנים לצורך שחיטה אע"ג דאפשר ע"י כהנים, הכ"נ נשים יכולין ליכנס לעזרת ישראל לצורך שחיטה אע"ג דאפשר בסכין ארוכה, דכיון דעכ"פ הן בתורת שחיטה וכשרות לישחוט שפיר יכולין ליכנס להעזרה עכ"ד, היוצא לנו מזה, דאי ס"ל דנשים שוחטין ע"כ דנשים מותרות ליכנס לעזרה, משא"כ אי ס"ל דנשים אין שוחטין, אז י"ל דנשים אסורות ליכנס לעזרה.

ואיתא במסכת חולין (דף ב.), הכל שוחטין ושחיטתן כשרה וכו', וכתבו התוס' (ד"ה הכל), כתוב בה' ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות, ואין נראה דאפילו במוקדשין שוחטות לכתחלה כדאמרינן במסכת זבחים (דף ל"א:) וכו' עיי"ש.

וכתב בערוגות הבושם (הל' שחיטה ס"א) ליישב קושיית התוס', די"ל דזה אי נשים כשרות לשחוט או לא, תליא בפלוגתא הראשונים בשבועות (כ"ד.) אי שחיטת חולין הוה מ"ע או לא, דאיתא (שם), תניא, ר' שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכפורים פטור וכו' עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה האוכל) וז"ל, מתוך פי' הקונטרס משמע דאיירי אפילו נתנבלה ביום הכפורים, וקשיא דלמ"ד סוף פרק גיד הנשה בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוהכ"פ מחיים וכו', ומיהו י"ל דאיסור יוהכ"פ לא מחיים ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא, ולריצב"א אין נראה פירוש זה, דא"כ למ"ד דס"ל בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, היכי מצי חייל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשאינו זבוח וכו', ומסיק הריצב"א אלא ודאי זבחת לא

והנבס"ד, דהנה התוס' (ד"ה אפר לו) הקשו, ור' ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה עכ"ק, וכתב בפרדס דוד (בפרשתן) לתרץ קושית התוס', דלכאורה קשה לפי"מ דאמרינן במסכת סנהדרין (דף כ"א.) ובע"ז (ל"ז.) דבימי דוד גזרו על איסור יחוד, ופריך יחוד דאורייתא הוא שנאמר כי יסיתך אחיך וגו', ומשני מדאורייתא אסור רק אשת איש ואינהו גזרו על יחוד דפנויה עיי"ש, ולפי"ז קשה דמאי פריך יסתרו כל העקרות, מהיכא תיתי נאמר כן שיעברו על איסור יחוד, ואיסור יחוד דאשת איש הוא דאורייתא, אך לק"מ לפי"מ דאמרינן במסכת נזיר (דף כ"ג.) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה עיי"ש, א"כ ליכא איסור כלל כיון דכוונתם לשם מצוה שיהא לה בנים כדי לקיים מצות פריה ורביה.

ולפי"ז שפיר מיושב קושית התוס' דדוקא לר' עקיבא דס"ל דאם היתה עקרה נפקדת שפיר קשה א"כ יסתרו כל העקרות, אף דיעברו על איסור יחוד, כדי שיהיו נפקדות ויקיימו מצות פריה ורביה, משא"כ לר' ישמעאל דס"ל דאם יולדת בצער יולדת בריוח, א"כ מהיכא תיתי לומר דיסתרו ולעבור על איסור יחוד דהוא דאורייתא עכ"ד, מבואר מזה דהא דחיישינן שתלך ותסתתר כדי שיהיו לה בנים, היינו שיטעו לומר דשייך בזה עשה דוחה ל"ת, דעשה דפו"ר דוחה לאיסור יחוד, וכ"כ בספר תפארת ראובן (פרשת לך) עיי"ש.

אך יש להעיר דמהיכא תיתי לחשוש שתלך ותסתתר כדי שיהיו לה בנים, משום דעשה דפו"ר ידחה לאיסור יחוד, לפי"מ דאמרינן במסכת כתובות (דף ט"ז.) גבי אונס דדרשו חז"ל ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו, ופריך הגמ' וניתי עשה ותדחי ל"ת, ומשני היכא אמרינן עשה דוחה ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומה לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל, ועיי"ש ברש"י ובתוס', אך הרמב"ן כתב וז"ל, מי איתיה לעשה כלל, ולא אשכחן עשה דקיל שברשות האדם לבטלו מעיקרו שיהא דוחה ל"ת, דלא גלי לן רחמנא בכי האי עשה, ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי עכ"ל.

וכ"ה דעת הר"ן בסנהדרין (י"ח.) לענין יבום עיי"ש, ונעייין בתוס' ביבמות (י.) ד"ה טעמא משמע דגם עשה שאין שוה בכל דוחה ל"ת, ממה שהקשו לפי"מ דבעינן למילף דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, א"כ קרא דכלאים בציצית למה לי, הרי אפילו ל"ת שיש בו כרת נדחה, ותירצו דאיצטריך קרא משום דסד"א דלא לידחי עשה דציצית ללאו דכלאים כיון דהו"ל עשה שאין שוה בכל דנשים פטורות בציצית עיי"ש, ומשמע דלפי האמת דילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית ילפינן מינה אפילו לעשה שאין שוה בכל, ועיי"ש (דף ה.) בתוס' ד"ה ואכתין, ולפי"ז לפימש"כ התוס' בגיטין (דף מ"א.) דגבי מצות פריה ורביה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דבדידה ליכא עשה דאשה אינה מצווה על מצות פריה ורביה עיי"ש, וכיון דלא אמרינן גבי פו"ר עשה דוחה ל"ת, לא שייך לומר דחיישינן שתלך ותסתתר כדי שיהיו לה בנים.

ישראל מותר לטמא עצמו לכל המתים, וכהן הדיוט גדולה קדושתו מישראל אסור לטמא עצמו לשאר מתים, ומותר לטמא עצמו לקרובים, וכה"ג דקדושתו גדולה ביותר אסור לטמא עצמו אף לקרובים עכ"ד, והיוצא לנו מזה דר"ע דס"ל לה יטמא מצוה ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ור' ישמעאל דס"ל לה יטמא רשות ס"ל דדרשינן טעמא דקרא.

ואיתא במסכת יבמות (דף ע"ז.) א"ל דואג האדומי, עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל אם לאו, מאי טעמא דקאתי מרות המואביה, א"ל אבנר, תנינא, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, אלא מעתה ממזר ולא ממזרת וכו', שאני הכא, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים וכו', ומסיק בגמ' הכי תרגומא כל כבודה בת מלך פנימה עיי"ש, מבואר מזה דהטעם שהותר לו לדוד לבוא בקהל, משום דהתורה כתבה הטעם למה נאסרו עמוני ומואבי לבוא בקהל משום שלא קדמו בלחם ומים, וכיון דנשים אין דרכן לקדם דכתיב כל כבודה וגו' ע"כ לא נאסרו לבוא בקהל.

וכתב בספר יושב אהלים (פרשת מקץ), דדבר זה תלוי בפלוגתת ר' יהודה ור' שמעון במסכת ב"מ (דף קט"ו.) אי דרשינן טעמא דקרא, דר' יהודה ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ור' שמעון ס"ל דדרשינן טעמא דקרא עיי"ש, וא"כ הא דאמרינן דנשים מותרין לבוא בקהל א"ש אליבא דר"ש דדריש טעמא דקרא, וה"ה הכא דריש טעמא דקרא על אשר לא קדמו דרכן של אנשים לקדם ואין דרכן של נשים לקדם, אבל ר' יהודה דלא דריש טעמא דקרא, כיון דהתורה כתבה לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' גם נשים בכלל, ולפי"ז גם דוד המלך אסור לבוא בקהל עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, והלא למ"ד בעלים מפגילין, א"כ כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, וע"כ דאשה אינה יכולה לפגל, כיון דאשה אסורה לבוא בעזרה, וע"כ דס"ל דנשים אין שוחטות, ומינה דוזבחת הוי עשה, ולפי"ז ס"ל לה יטמא רשות, ומוכח מכאן דדרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז ראוי דוד לבוא בקהל, דהטעם דעמוני ומואבי אסור לבוא בקהל משום שלא קדמו בלחם ובמים, וכיון דנשים אין דרכן לקדם לכן נשים לא נאסרו לבוא בקהל, ולכן אמר אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך ודו"ק.

ב) עוי"ל, דאיתא במסכת סוטה (דף כ"ו.) ונקתה ונזרעה זרע, מלמד שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות כולן ויפקדו, וזו (כל אשה צנועה עקרה) הואיל ולא נסתרה הפסידה, אם כן מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע, שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, נקבות יולדת זכרים, קצרים יולדת ארוכים, שחורים יולדת לבנים עיי"ש, והאריכו המפרשים לבאר כמה תליא פלוגתתם.

ע"י יהודית, ובפסח בזכות נשים צדקניות, והקשו התוס' דא"כ ל"ל הקישה לחייב נשים באכילת מצה, דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו באכול מצה, תיפ"ל דעיקר הנס באה על ידן עיי"ש, הרי מבואר מדבריהם דאף דסד"א דנשים פטורות ממצה משום דהוה מעשהז"ג, מ"מ ראוי לחייבם משום דעיקר הנס באה על ידן, ולפי"ז מיושב קושיית התוס' דלמ"ל קרא דאותו ולא אותה תיפ"ל משום דהוה מעשהז"ג, דבכה"ג סד"א דנשים חייבות למול את בנם, כיון דאשה כי תזריע וילדה זכר דאשה מזרעת תחלה יולדת זכר, וכיון שעיקר יצירת הזכר בא מן האשה ראוי הוא שיהיה המצוה באשה יותר מבאיש, ולכן איצטריך קרא דאותו ולא אותה דאינה מחויבת למול את בנה עכ"ד.

וברבינו בחיי (ר"פ תוריע) כתב דכל אחד נולד ממינו, הזכרים נולדים מכוחו של האב, והנקיבה מכוחה של האם עיי"ש, וכתב בספר תורת נתנאל (פ' תוריע), דזה תליא אי ס"ל חוה מצלע נבראת או דו פרצופין נבראו, דאי ס"ל מן הצלע נבראת, א"כ הוה יצירת הנקיבה מן האיש, ולכן אמרינן איש מזריע תחלה יולדת נקבה ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אבל אי ס"ל דו פרצופין נבראו י"ל דזכר מן האיש ונקבה מן האשה עכ"ד, ולפי"ז מוכח מקרא דאותו, דחוה מצלע נבראת.

אמנם התוס' תירצו (שם), וי"ל דאתיא כמ"ד מילה שלא בזמנה נוהג בין ביום ובין בלילה עיי"ש, ולפי"ז מילה ל"ה מצת עשה שהז"ג, ולכן צריך קרא דנשים פטורות ממ"ע דמילה.

ואיתא ביבמות (דף ע"ב), משוך וגר שנתגייר כשהוא מהול (כגון ערבי וגבעוני שנתגיירו וצריך להטיף ממנו דם בריח), וקטן שעבר זמנו, ושאר כל הנימולים לאיתווי מי שיש לו שתי ערלות, אינן נימולין אלא ביום, ר' אלעזר בר שמעון אומר, בזמנו אין נימולין אלא ביום, שלא בזמנו נימולין ביום ובלילה, מר סבר דרשינן וביום (וי"ו יתירא דמצוי למיכתב ביום השמיני ימול וכתוב וביום לאיתווי מילה שלא בזמנה), ומר סבר לא דרשינן וביום (ולא גמרינן מיניה קטן שעברת זמנו ונימול אפילו בלילה) עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן וא"ו אז ס"ל דמילה שלא בזמנה אינה אלא ביום, ומאן דלא דריש וא"ו ס"ל דמילה שלא בזמנה נוהג ביום ובלילה.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף נ"א), אמר ליה ר"ע, ישמעאל אחי בת ובת אני דורש (וי"ו יתירה) עיי"ש, הרי דר"ע ס"ל דדרשינן וי"ו, ובמסכת סוטה (דף כ"ט), מבואר, דר' ישמעאל לא דריש וי"ו עיי"ש, ועיין בספר מלא הרועים ח"ב) ערך וי"ו אי דרשינן (אות ה-ו) עיי"ש.

ועפי"ז יבואר היטב פלוגת ר' עקיבא ור' ישמעאל בקרא ונקתה ונזרעה זרע, דאזלי לשיטתייהו, דר"ע דס"ל דרשינן וי"ו, ומילה שלא בזמנה אינו נוהג אלא ביום, וקשה למ"ל קרא דאותו למעט נשים ממ"ע דמילה, וע"כ דס"ל חוה מצלע נבראת וכו"ל, ולפי"ז נשים לא נצטוו על מצות פו"ר, ולכן אין לחוש שילכו כל העקריות ויסתתרו בעבור קיום מצות פו"ר, שהרי אינה מצווה בדבר ובודאי דלא תעבור על איסור יחוד בכדי, ולכן ס"ל דאם היתה עקרה

אך י"ל, דאיתא ביבמות (דף ס"ה), האיש מצווה על פו"ר אבל לא האשה, רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דאשה מצווה על פו"ר, אז י"ל דיסתתרו כל העקריות, אף דיעברו על איסור יחוד כדי לקיים מצות פו"ר, משא"כ אי ס"ל דנשים אינן מצוות על מצות פו"ר, אז ל"ש לומר דיסתתרו כל העקריות דמהיכא תיתי לומר כן כיון דיעברו על איסור יחוד וז"פ, ולפי"ז ר"ע דס"ל דאם היתה עקרה נפקדת, ולא חש לדברי ר' ישמעאל דילכו כל העקריות ויסתתרו, משום דס"ל דנשים פטורות ממצות פו"ר, ומהיכא תיתי נאמר דיעברו על איסור יחוד.

וכתב בספר נחלת בנימין (מצוה א' אות ד), דפלוגתתם תליא בהא דפליגי במסכת ברכות (דף ס"א), ובמסכת עירובין (דף י"ח), בקרא ויבן ה' את הצלע, חד אמר דו פרצופין נבראו (היינו דמיד בתחילה נברא אדה"ר בעצרת זכר ונקבה ואח"כ חלקו הקב"ה לשנים), וחד אמר שמן הזנב נבראה (היינו שמתחלה נברא רק בפרצוף אחד ומן הזנב שנברא עמו נבראת חוה), עפי"ד חז"ל בבראשית רבה (פרשה י"ד-ה) דאדם נברא ממקום המזבח, ומשם נעשה גופו, והאי עפרא היה ממקום המקודש מקום המזבח, אשר הוא קודש הקדשים כי עליו יקריבו בני ישראל את זבחייהם לה', א"כ עליו על האדם לשלם קרן וחומש כי מעל בהקדש, ולכך צוה ה' לאדם לפרות ולרבות ולהעמיד תולדות לעבודת המלך מלכו של עולם, והמה הוספת החומש שמוסיף, ולכך ס"ל לחד מ"ד דמצות פו"ר הוא ב' זכרים וב' נקיבות, והאדם עם אשתו הוא גוף אחד, נמצא הם חמשה, והאי עפרא שהיה ממקום המזבח אין לו רק קדושת בדק הבית, ואנן קיי"ל במסכת מעילה (דף י"ט) דאין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת, ולכך נשים פטורות מפו"ר, כי מאיש לוקחה זאת, וביצירת אדם בשר ודם מאדמה כבר יצא האדמה לחולין, ועליו לשלם ההקדש ולא האשה, ומשו"ה נשים פטורות מפו"ר, ולפי"ז למ"ד דדו פרצופין נבראו ע"כ דס"ל כמ"ד דנשים מצוות אמ"ע דפו"ר, כיון דחוה כמו כן נבראה עפר מאדמה כמו אדם, ועל שניהם לשלם הקרן והחומש, אבל למ"ד דמצלע נבראת אז י"ל דנשים פטורות ממ"ע דפו"ר עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דחוה מצלע נבראת, דאיתא במסכת קידושין (דף כ"ט), דנשים פטורות ממ"ע דמילה דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים ודרשינן אותו ולא אותה, והקשו התוס' דלמ"ל קרא דנשים פטורות תיפ"ל דהוה מ"ע שהז"ג שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות, ותירצו דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק, לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מ"ע שהז"ג הוא דאין מלין אלא ביום, וי"ל דאתיא כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה עיי"ש.

ובספר חוט המשולש פ' תזריע (שער המים) כתב לתרץ קושיית התוס', לפי"מ דאיתא במסכת מגילה (דף ד'), אמר ריב"ל, נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, וכתבו התוס', פירש רשב"ם שעיקר הנס בפורים היתה ע"י אסתר, וכן בחנוכה

נפקדת, ור' ישמעאל לטעמיה דס"ל לא דרשינן וי"ו, ולפי"ז י"ל דס"ל מילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, וי"ל דס"ל דדו פרצופין נבראו, ולפי"ז גם נשים מצוות על מצות פו"ר, ושפיר יש לחוש דילכו כל העקרות ויסתתרו כדי שתקיים מצות פו"ר, ולכן ס"ל דרק אם ילדה בצער יולדת בריות וכו' ודו"ק.

והבאנו מה דאיתא במסכת יבמות (דף ע"ג), דלכן דרשינן עמוני ומואבי ולא עמונית ומואבית, דמפרש טעמא דקרא, על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם, ופריך, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים וכו', ומסיק בגמ' הכי תרגומא כל כבודה בת מלך פנימה עיי"ש, ובספר חוזה דוד על תהלים (מזמור קל"ט) כתב, דיש להביא ראיה דאשה צנועה אין דרכה לצאת מן הבית, מהא שהקב"ה ברא את האשה מן הצלע שהוא מקום מוצנע, וזה כדי להורות שלא תהא יצאנית כלל, אך טעם זה יוצדק אי ס"ל חוה מצלע נבראת, משא"כ אי ס"ל דו פרצופין נבראו, אין להוכיח מזה דאין דרכה של אשה לצאת, ויש מקום לערער דגם נשי מואב ועמון אסורות, דהו"ל לקדם נשים לקראת נשים עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה דכתיב בה ונקתה ונזרעה זרע, ופשטיה דקרא משמע כהמ"ד שאם היתה עקרה נפקדת, והיינו דאין לחוש שילכו כל העקרות ויסתתרו דלא חשידי לעבור על איסור יחוד, דאין לומר שיטעו דשרי להו כדי לקיים מצות פו"ר, דעל זה לא חיישינן כיון דנשים אינן מצוות על מצוות פו"ר, ומשום דחוה מצלע נבראת ולא היתה בכלל הציווי, ומעתה יש ללמוד מכך שהאשה צריכה שתהא צנועה דלכן נבראת מן הצלע, וממילא לא היו צריכין נשי עמון ומואב לצאת אפילו לקראת נשים, ולכן לא נאסרו לבוא בקהל, ואין לערער על יחוסו של דוד, ולכן אמר דוד אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפי"ק המפ' הנ"ל דלשיטת ראב"י דבעלים מפגלין, א"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים וכמבואר בתוס' סוטה (דף כ"ג) ד"ה כל בשם הירושלמי עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה, עיין מסכת סוטה (דף י"ט) עכ"ק.

והנה הקושיא הוא רק אליבא דראב"י דס"ל דבעלים מפגלין, משום דבעלים הוי בכלל המקריב וכנ"ל, והגרי"ע זצ"ל בגבורות שמונים (אות ס"ד) כתב, בסברת ראב"י דס"ל דבעלים נמי קרויין מקריב, משום דס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ולכן הבעלים קרויים הבעלים המקריב, כיון שהכהנים עושין בשליחותם ושלוחו של אדם כמותו עיי"ש באריכות.

ונודע קושית הפנים מאירות (ח"ב סי' קט"ו), במאי דאיבעיא לן במסכת נדרים (דף ל"ה) אי כהנים הוה שלוחי דידן או שלוחי

דרחמנא, מדוע לא פשיט לה מהא דאיתא בנזיר (דף ס"ב) ובמסכת חולין (דף י"ג), שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ויליף לה מאיש איש דכתיב גבי נדר דאתיא לרבות עכו"ם, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

וכתב בספר אור חדש עמ"ס קידושין (דף כ"ג) ליישב, עפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ג) דהא דרשינן איש איש תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם או לא, ולפי"ז י"ל דסוגיית הגמ' במסכת נדרים ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשינן איש איש לרבות נכרי, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, אמנם מאן דדריש איש איש ס"ל כמאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם, וכיון דעכו"ם מקריבין נדרים ונדבות, ולדידיה ודאי אמרינן דכהנים הוה שלוחי דררחמנא עכ"ד.

ואיתא בקידושין (ל"ט) ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (ב) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב.

ובספר המדרש והמעשה (פ' יתרו) בעמק הלכה (אות ב) כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד.

ובס' מתת י"ה (פרשת וישב) כתב לבאר הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דהלא עיקר תשלום השכר הוא בעבור שיצר לב האדם רע מנעוריו, ובכל יום ויום מתגבר ומתחדש להסיתו מדרך ה', והאדם צריך לעמוד כנגדו במלחמה כבידה, שלא לשמוע לעצתו ורק להתדבק בקיום מצות ה', ולכן בדין הוא שישולם שכרו, משא"כ אילו לא היה היצר הרע שוכן בנו להדיחנו מקיום המצות לא היה בדין ליתן שכר, ואיתא בעי"ז (ס"ג) שכרו לשכור בין נסך (לשכר הבית ולשפך את היין) שכרו אסור (כיון דישראל זה רוצה בקיומן של חביות האלו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרם) עיי"ש, ויש ללמוד מכאן דכל היכי דרוצה בקיומו של איסור שכרו אסור, ולכן כיון דהיצר הרע נחשב כע"ז שאסור בהנאה, כדאיתא בשבת (ק"ה) לא יהיה בך אל זר איזה אל זר שהוא בלבו של אדם הוי אומר זה היצר הרע עיי"ש, ולכן שכר מצוות בהאי עלמא ליכא, דהא כל שכר המצוות הוא מחמת היצר הרע, ואילו יקבלו השכר בהאי עלמא ייחשב כרוצה בקיומו אשר שכרו אסור.

ולפי"ז צ"ב אמאי ס"ל לרבנן המקבלין שכר בהאי עלמא, וי"ל עפ"מ דאיתא דלעתיד לבוא יתהפך היצר הרע למלאך טוב, וממילא אז יהא מותר בהנאה, ולכן אי ס"ל כל העומד לשחוט כשחוט דמי, הו"ל כאלו כבר שחוט ונתהפך לטוב, וי"ל אגלאי מילתא למפרע שמשעה ראשונה נידון כשחוט ודינו כמלאך טוב דמותר להנות מקיומו, ולכן ס"ל דשפיר אפשר לקבל שכר גם בהאי עלמא עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל יש ברירה, אז י"ל דכיון דסופו להתהפך למוטב, אגלאי מילתא למפרע שנידון מעתה כמלאך טוב, ושכר מצוה בהאי עלמא איכא, משא"כ אי ס"ל אין ברירה, לא שייך להתירו למפרע כמלאך טוב, ולעת עתה אסור להנות ממנו, וממילא דאי אפשר לקבל שכר מצוה בהאי עלמא.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ד) אמר רב, רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד, כתיב (שמואל ב-יב) ואתו אשתו לקחת לך לאשה, לקוחין יש לך בה (קרושין תופסת בה שאינה אשת איש), דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, (על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו) שנאמר (שמואל א-יז) ואת עשרת חריצי חלב האלה תביא לשר האלף, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח, מאי ערובתם, תני רב יוסף דברים המעורבין בינו לבינה, (היינו קידושין תקח תבטל ע"י גט שתביא להם מן המלחמה) עיי"ש, והקשו המפ' מהא דאיתא במסכת גיטין (דף צ"ג), בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר עיי"ש, ולפי"ז הקשו המפ' דא"כ לא מהני הגט שנתן אוריה כלל, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, ואיך נשאה דוד לאשה עכ"ק.

ואיתא בירושלמי גיטין (פ"ט-ה"ה) במתני', שנים ששילחו שני גיטין שוין (בשמותיהן) ונתערבו, נותן שניהן לזו ושניהן לזו, לפיכך אם אבד אחד מהן הרי השני בטל (דלא ידעין דמאן ניהו), ובגמ', ר' אליעזר בי ר' יוסי בעא קומי ר' יוסי, כמה דאת אמר גט אחד פסול בשתי נשים, ודכוותה והוא שני גיטין פסולין בב' נשים (כי היכי דתנן (דף כ"ד:) היו לו ב' נשים ששמותיהן שוין ואמר לבלר כתוב ולאיהו שארצה אגרש, פסול לגרש בו דהו"ל ככותב גט אחד לשתי נשיו דפסול דכתיב וכתב לה ולא לה ולחברתה, ה"נ נאמר הכותב שני גיטין לאשה אחת באיזה שירצה יגרשנה פסולים דאין אחד מהם מבורר איזה מהם נכתב לשם גירושין), א"ל וכיני (וכן הוא דשניהן פסולין), א"ל והא תנינן (במתניתין) שנים ששילחו שני גיטין שוין ונתערבו נותן שתיהן לזו ושתייהן לזו (אע"ג דהו"ל שני גיטין לאשה אחת), תמן זו כרות לשמה וזו כרות לשמה תערובת היא שגרמה (כלומר חך דהכא גט של כל אחת נכתב לשמה אלא שאין אנו יודעין איזהו הוא לפיכך נותנין לה שניהן דממ"נ זכתה בגט שנכתב לשמה והשני כמאן דליאת), ברם הכא לא זה כרות לשמה ולא זה כרות לשמה (אבל הכותב שני גיטין לאשה אחת לא נכתב אחד מהן בכירור לשם גיטה הלכך שניהן פסולין).

וכתב השירי קרבן (ד"ה כמה דאת אמר) וז"ל, וקשה הא אין הטעם בהך דאומר לבלר משום דהו"ל גט לב' נשים, רק משום דאין ברירה, וכ"ה בבבלי ריש פ"ג (דף כ"ד:) וי"ל דראב"י פליג וסובר שאין

הטעם משום דאין ברירה וכו', אך קשה, האומר לבלר לא דמי כלל לכותב לב' נשים, דהא לעולם אינו כותב אלא לאשה אחת, ולמ"ד יש ברירה הרי הוברר הדבר למפרע שלא נכתב אלא לאשה אחת, וי"ל קסבר ראב"י דלהא לא צריך קרא שאין כותבין גט אחד לשתי נשים כאחד, דגט מצוה הוא, ואין עושין מצות חבילות חבילות כמפורש בבבלי סוטה (דף ה) דמדאורייתא אסור עיי"ש בתוס', וא"כ ע"כ לומר דקרא (דלה ולא לה ולחברתה עיין גיטין פ"ו) אתי למעט האומר לבלר וכו', ונראה דהיינו טעמא דסיפא דמתניתין (בירושלמי ס"ט) דתנן חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כולן כשרין וכו', ולא תני בקצרה הכותב לחמשה נשיו כלל בתוך הגט, אלא דאסור לעשות כן משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, אבל ה' שכתבו לנשותיהם בגט אחד אין זה מצות חבילות כמפורש שם בבבלי (כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים), מיהו ראב"י פליג וסובר דאפילו בכה"ג הוי מצות חבילות, דאל"כ מנ"ל לאוקמי קרא באומר לבלר, דילמא קרא אתי למעט שנים שכתבו גט לנשותיהם בשטר אחד וכו' עכ"ל השירי קרבן.

ובספר בית האוצר (מערכת א' כלל פ"ה) כתב וז"ל, והנה לא התחלתי להבין דבריו כלל וכלל, דמה שהעיר דלמ"ל קרא דלה ולא לה ולחברתה לומר שאין לגרש ב' נשים בגט אחד, תיפ"ל דאין עושין מצות חבילות, לא ידענא אטו כל גירושין מצוה ניהו, הרי המגרש אשה המותרת לו אין מצוה בגירושין, אדרבה עבירה דאורייתא ניהו לדעת כמה ראשונים הובאו בארוכה במל"מ הל' גירושין (פ"י-הכ"א) עיי"ש, וכן אונס ומוציא שם רע שגירשו הוי גירושין עבירה, וא"כ שפיר איצטריך קרא לגירושין שאינם מצוה.

אולם לב"ש דס"ל דלא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, א"כ שפיר כל גירושין מצוה הוא, ותתכן הערת השירי קרבן הנ"ל דלמ"ל קרא דלה וכו', וצ"ל דאיצטריך למעט אומר לבלר וכתירוצו הנ"ל אליבא דר"א בר' יוסי, אולם אי נימא אין ברירה, אכתי גם אומר לבלר לא בעי קרא, דתיפוק ליה דלא הוי לשמה כיון דאין ברירה וכבבלי ריש פרק כל הגט המובא בדבריו הנ"ל, וכ"ה בירושלמי שם, וי"ל דהוא גופא קמ"ל כלומר חך דינא דאין ברירה ילפינן מהאי קרא דלה וכו', דכיון דמוקמת לה לקרא באומר לבלר, ע"כ חזינן מיניה דאין ברירה.

ולפי"ז לב"ש דס"ל אין אדם מגרש את אשתו א"כ מצא בה דבר ערוה והוי גירושין מצוה, נשמע שפיר מקרא דלה וכו' דאין ברירה, וע"כ ב"ש לטעמייהו ס"ל אין ברירה, משא"כ לב"ה אין הכרח לומר דלה וכו' איצטריך לאומר לבלר, ושפיר ס"ל יש ברירה, וב"ש וב"ה אזלי בזה לטעמייהו דפליגי בדין ברירה, דב"ה ס"ל יש ברירה וב"ש ס"ל אין ברירה, לר' אושעיא במסכת עירובין (דף ס"ה), ורבא במסכת ביצה (דף י') עיי"ש עכת"ד עיי"ש, היוצא לנו מזה דאי ס"ל יש ברירה א"כ ס"ל כב"ה דאפילו בהקדיחה תבשילו יכול לגרש, ואי ס"ל אין ברירה ס"ל כב"ש דלא יגרש את אשתו א"כ מצא בה דבר ערוה.

ובספר אגלי טל (בהקדמה) כתב, דלכן ס"ל לר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, דס"ל דאזלינן בתר המחשבה, וכיון שאין מחשבתו על המלאכה שרי, וזה אי מצות צריכות כוונה או אין צריכות כוונה תלוי בפלוגתא אי דבר שאין מתכוון אסור או מותר, דר' שמעון ס"ל דבר שאין מתכוון מותר דאזלינן בתר כוונה, ולכן גבי מצוה נמי יסבור דמצות צריכות כוונה, משא"כ ר' יהודה דס"ל דבר שאין מתכוון אסור דאזלינן בתר מעשה, יסבור לגבי מצות דמצות אין צריכות כוונה עיי"ש.

ובספר כלי חמדה פרשת מקץ (אות ג) הביא מה ששמע כיוצ"ב מהרה"ק מאלכסנדר זצ"ל, דמה"ט שיטת זוה"ק להחמיר מאוד בענין הכוונה, דמצוה בלי כוונה אינה כלום וכיוצ"ב, משום דרשב"י אזיל לשיטתו בש"ס דס"ל דבר שאין מתכוין מותר, ומה"ט ס"ל לר"ש במסכת מכות (דף י"ז). דכל שהוא למכות עיי"ש, וביאר הריטב"א שהוא מטעם אחשביה עיי"ש.

ואיתא במסכת ע"ז (דף ט"ז) א"ר יוחנן משום רשב"י, לא דוד ראוי לאותו מעשה (דבת שבט), ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי (יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי), ולא ישראל ראוי לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך (גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשיבים) שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו ציבור אומרים להו לכו אצל ציבור, וצריכא, דאי אשמעינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה, אבל ציבור דמפרסם חטאיהו (ואיכא חילול) אימא לא (ליתקבלו), ואי אשמעינן ציבור משום דנפישו זכותיהו, אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא, צריכא עיי"ש.

ובספר מאיר עיני חכמים מהדו"ק (דרוש ד' לשי"ש אות א) הביא קושית המפ' אהא דאמרינן דלכן אירע כן לדוד המלך להורות שגם ביחיד שחטא אומרים לו כלך אצל יחיד, דלכאורה דזה דתשובה מהני ליחיד לא הוצרך לגלגל חטא ע"י דוד, דכבר ידענו דתשובה מהני ליחיד מראובן שחזר בתשובה על מעשה בלהה, כדאיתא במדרש רבה פרשת וישב (פרשה פ"ד-י"ט) וישב ראובן אל הבור, והיכן היה, ר' אליעזר אומר בשקו ובתעניתו (על שבלבל יצועי אביו), אמר לו הקב"ה, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה וכו' עיי"ש, וכיון דכבר למדנו ממעשה ראובן דמועיל תשובה ליחיד, היאך אמרינן שלא חטא דוד אלא להורות תשובה ליחיד עיי"ש.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלהה) אינו אלא טועה, שנאמר (כהאי קרא) והיה בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה

ובכן יבואר מדרש הפליאה, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, והלא למ"ד בעלים מפגלין, א"כ כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, ובהכרח צ"ל דלא כראב"י דאין כח ביד הבעלים לפגל, דכהנים לא היו שלוחי דידן, וכדמוכח מהא דכתיב איש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, והרי עכו"ם לאו בני שליחות נינהו, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ושכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולכאורה קשה הלא עיקר שכר הוא על כפיית היצר הרע, ונמצא דהו"ל רוצה בקיומו דשכרו אסור, ועכצ"ל דאין אסור להנות ממנו כיון דעתיד להתהפך לטוב, וס"ל יש ברירה ואגלאי מילתא למפרע דמעשה הוא טוב, וכיון דמוכח מכאן דס"ל יש ברירה, וס"ל כב"ה דאפילו בהקדיחה תבשילו יכול לגרש, א"כ שפיר חל הגט שנתן אוריה, ולא חטא דוד באותו מעשה, לכן פתח דוד ואמר, אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, דהשתא נתגלה לעין כל שלא עברתי על שום איסור ודו"ק.

ד' עוי"ל, עפי"ק המפ' הנ"ל דלשיטת ראב"י דבעלים מפגלין, א"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים וכמבואר בתוס' סוטה (דף כ"ג) ד"ה כל בשם הירושלמי עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה, עיין מסכת סוטה (דף י"ט) עכ"ק.

והנה הקושיא הוא רק אליבא דראב"י דס"ל דבעלים מפגלין, משום דהבעלים הוי בכלל המקריב וכנ"ל, והגרי"ע זצ"ל בגבורות שמונים (אות ס"ד) כתב, בסברת ראב"י דס"ל דבעלים נמי קרויין מקריב, משום דס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ולכן הבעלים קרויים הבעלים המקריב, כיון שהכהנים עושין בשליחותם ושלוחו של אדם כמותו עיי"ש באריכות, וכדמוכח מהא דכתיב איש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, והרי עכו"ם לאו בני שליחות נינהו, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ושכר מצוה בהאי עלמא איכא,

ובגליון ישראל סבא (גליון ג), כתב השפע חיים זצ"ל, דזה אי שכר מצוה בהאי עלמא איכא או ליכא, תליא אי מצות צריכות כוונה, דהנה ר' יעקב הוכיח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום שראה מעשה באחד שא"ל אביו עלה לבירה וכו' ובחזירתו נפל ומת ולא נתקיים בו למען יאריכון ימיך, אך הרי י"ל דלכן לא הגיין עליו המצוה משום שלא התכוון לשם מצוה ולא נחשב לו למצוה, משא"כ כשמקיים המצוה כראוי שפיר איכא שכר מצוה בהאי עלמא, אך זה א"ש אי ס"ל מצות צריכות כונה מה"ת, משא"כ אי ס"ל מצות אין צריכות כוונה לא שייך לומר הכי, ולפי"ז י"ל דבזה תליא אי שכר מצוה איכא, דהחולקים על ר' יעקב ס"ל דלעולם איכא שכר מצוה בהאי עלמא, אלא דמצות צריכות כוונה ולכן לא הגיין המצוה באותו מעשה, משא"כ ר' יעקב ס"ל מצוות אין צריכות כוונה, ובהכרח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

מקום ערעור לומר שממואב היא ואסורה לבוא בקהל, אך באמת אין כאן בית מיחוש כיון שמואבי ולא מואבית, והטעם לזה משום שבנות לוט נתכוונו לשם שמים, ואמנם מאן יימר דאזלינן בתר כוונה, ולכן אמרו כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל, ואע"ג דהיו ב' אחיות זכו לכך כי יעקב כל מעשיו היה לשם שמים והו"ל כעבירה לשמה, וכמו כן בבנות לוט שכונתם לשם שמים לא נחשב להם לחטא ולא נאסרו הנקיבות עיי"ש.

והבאנו מש"כ בשו"ת טוב טעב ודעת בהקדמה לה' טריפות (סוף מאמר ד') כתב, דהא דאמרינן גדולה עבירה לשמה, היינו משום דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר, ולכן כאשר כוונתו לטובה דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר, ולכן כאשר כוונתו לטובה שפיר דמי וגדולה עבירה לשמה, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה לא איכפת לן הכוונה וגם עבירה לשמה הוי בגדר עבירה עיי"ש.

ובזה יבואר כוונת המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושיית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, דהלא כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, ובהכרח צ"ל דלא כראב"י דאין כח ביד הבעלים לפגל, דכהנים לא הוי שלוחי דידן, וכדמוכח מהא דכתיב איש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדרות, והרי עכו"ם לאו בני שליחות נינהו, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ושכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומינה דס"ל מצות צריכות כוונה, ואזלינן בתר מחשבה, ומינה דגדולה עבירה לשמה, ומה"ט לא נאסרו בנות מואב כי נתכוונו לדבר מצוה, ולכן אמר דוד אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, כי מכאן נתברר שאני מותר לבוא בקהל ויסכר פי דוברי שקר ודו"ק.

ו) עוי"ל, עפי"ק המפ' הנ"ל דלשיטת ראב"י דבעלים מפגלין, א"כ היכא משכחת לה בדיקת סוטה, שהרי במנחת סוטה נחשבת האשה כבעלים וכמבואר בתוס' סוטה (דף כ"ג.) ד"ה כל בשם הירושלמי עיי"ש, ומעתה כל סוטה תפגל מנחתה כדי שתפסל המנחה, ועי"ז לא יבדקו אותה המים דאין המים בודקין אותה עד שיקרב מנחתה, עיין מסכת סוטה (דף י"ט.) עכ"ק.

ובס' גבורות שמונים (אות ס"ו) כתב ליישב, דבסוטה הרי באמת המנחה של הבעל, והא דאמרינן דהסוטה נחשבת ג"כ כבעל המנחה זהו משום דרחמנא קרייה מנחתה וכדכתיב והביא את מנחתה עליה, וזהו רק בזמן שהמנחה כשרה ונקרא מנחה או ממילא קורא אותה הכתוב מנחתה ואז יש גם לה חלק בה, משא"כ אם תפגל המנחה ותפסל אז אינה קרויה מנחה כלל דמנחה פסולה אין קרויה מנחה עוד (והאריך בזה בראיית) וא"כ לא קשה בפשיטות, דנהי דס"ל לראב"י דבעלים מפגלין, מ"מ זהו רק בעלמא דאף דהקרובין נשאר פסול מ"מ הבעל עדיין נקרא בעל הקרבן, משא"כ במנחת סוטה אם תפגל מנחתה שפיר אינה נפסלת בזה, כיון דכל כח פיגולה הוא רק מפאת שהיא בעלים מדקרייה רחמנא מנחתה, והרי אם תפסל אינה בעלים עוד, שאינה בעלים בהמנחה רק כ"ז שהמנחה כשרה, וא"כ הפיגול עצמו סותר.

לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש, ונמצא דמעשה ראובן הו"ל בבחינת עבירה לשמה, וכיון דגדולה עבירה לשמה אין לחשוב שום פגם לראובן.

ובשו"ת טוב טעב ודעת בהקדמה לה' טריפות (סוף מאמר ד') כתב, דהא דאמרינן גדולה עבירה לשמה, היינו משום דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר, ולכן כאשר כוונתו לטובה שפיר דמי וגדולה עבירה לשמה, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה לא איכפת לן הכוונה וגם עבירה לשמה הוי בגדר עבירה עיי"ש.

ובזה יבואר כוונת המדרש, דכיון דפתח הכתוב בפרשת סוטה, ויתעורר קושיית העולם היכא משכחת לה בדיקת סוטה, דהלא כל סוטה שסרחה תפגל מנחתה, ובהכרח צ"ל דלא כראב"י דאין כח ביד הבעלים לפגל, דכהנים לא הוי שלוחי דידן, וכדמוכח מהא דכתיב איש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדרות, והרי עכו"ם לאו בני שליחות נינהו, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ושכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומינה דס"ל מצות צריכות כוונה, ואזלינן בתר מחשבה, ומינה דגדולה עבירה לשמה, ומעתה היה לו אמתלא ראויה לראובן שלא יהא נחשב לו לחטא, כי רק נתכוון לשם מצוה דהרי תבע עלבון אמו, ומהשתא דראובן לא חטא ולא בא דבר עון תחת ידו כלל, ומעתה אין להוכיח מראובן דמועיל תשובה ליחיד דהא מעיקרא לא חטא, ולכן נתגלגל אותו מעשה לדוד כדי להורות תשובה ליחיד, לכן אמר דוד אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך ודו"ק.

ה) עוי"ל עפי"ק הנ"ל, דאיתא במסכת יבמות (דף ע"ו.) דשאל המלך שאל על דוד, א"ל דואג האדומי, עד שאתה משאיל עליו אם הגון למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל אם לאו, מאי טעמא דקאתי מרוב המואבית, א"ל אבנר, תנינא, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית עיי"ש.

ובטעמא דמילתא דהנקיבות לא נאסרו כתב המהרש"א במסכת הוריות (דף י'), דאיתא שם, מאי דכתיב כי ישירים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם וכו', משל ללוט ושני בנותיו הן שנתכוונו לשם מצוה צדיקים ילכו בהם, הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יכשלו בהם עיי"ש, הרי מזה שבנות לוט נתכוונו לעשות עבירה לשמה, משא"כ לוט נתכוון לדבר עבירה, ולכן עמוני ומואב שיצאו מהם הותרו הנקיבות כיון שבנות לוט נתכוונו לשם שמים, משא"כ לוט שלא נתכוון לשם שמים ולכן נאסרו הזכרים עיי"ש, וכ"כ באלשיך הקדוש (פרשת וירא), ובספר נחלת בנימין (מצוה כ"ה) עיי"ש.

ובספר ישמח משה על מגילת רות כתב לפרש מאמר הכתוב (פרשת ד-א), ויאמר כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה וגו', דכשלקח בועז את רות היה

והבאנו מה שהקשו המפ' מהא דאיתא במסכת גיטין (דף ז, ב) בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר עיי"ש, ולפי"ז הקשו המפ' דא"כ לא מהני הגט שנתן אוריה כלל, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, ואיך נשאה דוד לאשה עכ"ק.

ובחידושי חת"ס עמ"ס גיטין (דף ז, ב) ד"ה ר' עקיבא הביא בשם רבו הכהן הגדול מאחיו מוהר"ר נתן אדלער זי"ע, דפלוגת ב"ש וב"ה אי מותר לגרר רק במצאה בה ערות דבר או אפילו שהקדיחה תבשיליו, תליא אי ס"ל כתובה דאורייתא או דרבנן, דב"ש ע"כ ס"ל כתובה דאורייתא, דכיון דלא יגרש א"כ מצא בה ערות דבר, א"כ אין קר בעיניו לגרש, וע"כ כתובה דאורייתא, אבל ב"ה דסברי גיכול לגרש אפילו הקדיחה תבשיליו, א"כ הרי יש לחוש שיהיה קל בעיניו להוציא, י"ל דכתוסבה דרבנן עכ"ד.

וכתב בבעלי התוס' פרשת משפטים (פרשה כ"ב ט"ז) עה"פ כסף ישקול כמהר הבתולות, א"ר יהודה החסיד מכאן רמז לבתולה כתובתה מאתיים דכתיב כמהר הבתולות חסר, והוא נוטריקין כ'מה מ'הר ה'בתולות ר' עכ"ל, אך רמז זה איתא שפיר אי ס"ל יש אם למסורת, דאי ס"ל יש אם למקרא, הוי כמוהר מלא וליכא רמז לכתובה, מבואר מזה דאי ס"ל יש אם למסורת איכא לימוד דכתובה מדאורייתא, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא אז י"ל דכתובה מדרבנן.

ובזה יבואר המדרש, דמדכתיב איש איש כי תשטה אשתו וגו' דמחוייבת להביא קרבן, ולכאורה קשה הרי הסוטה תפגל מנחתה כדי שלא יבדקו אותה המים, וע"כ דהפיגול לא מהני, שאיננה בעלים בהמנחה רק כ"ז שהמנחה כשרה, וא"כ הפיגול עצמו סותר ענין הבעלים שלה ושוב אינה יכולה לפגל, ולפי"ז ס"ל דספד"א מה"ת לקולא, וס"ל יש אם למקרא, וכתובה דרבנן, ומעתה ס"ל כב"ה דמותר לגרש או ערוה או דבר, והוי לדוד אמתלא מעלייתא, ולכן אמר אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, דבראותי משפטי התורה לא אבוש במעשה דבת שבע ודו"ק.

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: ואיתא במסכת חולין (דף מ"ט, ב), ר' ישמעאל אומר, למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם (ר' ישמעאל מוקי ליה אכהנים), הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים, ר"ע אומר, למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים, מפי גבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני מברכם (ר' עקיבא מוקי ליה אישראל), הוי אומר כהנים מברכין לישראל, והקב"ה מסכים על ידם וכו' עיי"ש, וכבר עמדו המפ' לבאר כמאי פליגי ר"ע ור"י.

ומו"ר בספר בהגהות דבר צבי על ספר שו"ת מקדשי השם (ח"א סי' ד' אות ג) העיר, דרברי הגבורות שמונים הנ"ל תלוי אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא, דלכאורה סברת הגבורות שמונים הוי כמו היתר כרוך באיסור, דהרי אם תפגל מנחתה שוב אינו נקרא מנחה ול"ש מאמר הכתוב מנחתה וא"כ שוב אינה בעלים כלל ואין לה כח לפגל, וא"כ שוב המנחה כשרה ונקרא מנחה והו"ל מנחתה ושפיר היא בעלים ויכולה לפגל, ואם תפגל שוב אינו מנחה ואינה בעלים ואין בכחה לפגלה ושוב המנחה כשירה והו"ל מנחתה ואפשר לה לפגל, וככה מתהפך ומתגלגל לבלתי תכלית, וידוע דכל גלגל החוזר ומתגלגל הו"ל ספיקא דדינא, ובספק דאורייתא אזלינן לחומרא ובסד"ר לקולא, עיין בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' א"י ב"ב-מ"ב), וא"כ במקום המקדש דאין שבות במקדש ואוקמינן דאורייתא אזלינן לחומרא להני שיטות דס"ל דספד"א מה"ת לחומרא, אבל להשיטות דס"ל ספד"א מה"ת לקולא אזלינן לקולא, וא"כ הך דינא אי סוטה יכולה לפגל תלוי בהך מחלוקת, דאי ס"ל ספד"א מה"ת לחומרא יכולה לפגל, משא"כ אי ס"ל ספד"א מה"ת לקולא, לא מהני מחשבת פיגול שלה ולא נפסל המנחה עכ"ד.

ונודע מה שהקשה הר"ן בקידושין ספ"ק (דף ט"ז: מדפי הר"ן) על הרמב"ם דס"ל דספד"א מה"ת לקולא, א"כ אמאי חייבה התורה אשם תלוי על הספק (עיין בר"ן ספ"ק דקידושין), ובשו"ת מהרי"ט (חור"ד סי' א) כתב לתרץ, דהרמב"ם כתב בהל' שגגות (פ"ה ה"ב) אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע, כיצד אכל חלב וספק אם היה כזית או פחות מכזית, או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן ואכל אחת מהן ואין ידוע איזה מהן אכל וכו' הרי זה מביא אשם תלוי וכן כל כיו"ב, אבל אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב ספק שהיא שומן ואכלה פטור שהרי אין כאן איסור קבוע וכו' עיי"ש, ומבואר דהרמב"ם ס"ל כהמ"ד בכריתות (דף י"ז: ב) דחתיכה אחת משני חתיכות שנינו, ולכן אע"ג דבכל הספיקות ס"ל להרמב"ם דאזלינן לקולא מ"מ היכא דאיכא איסורא מודה הרמב"ם דלחומרא אזלינן.

ומבואר שם בכריתות דזה אי חתיכה אחת (ספק חלב ספק שומן) שנינו, או חתיכה אחת משני חתיכות שנינו, קמיפלגי אי יש אם למסורת או יש אם למקרא, דמ"ד יש אם למסורת ומצות כתיב, ולפי"ז אף בחתיכה אחת מביא אשם תלוי, משא"כ מאן דס"ל יש אם למקרא ומצוות קרינן לכן ס"ל דמשני חתיכות שנינו, ולפי"ז כתב שם המהרי"ט דזה אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא תליא אי יש אם למסורת או למקרא, דמאן דס"ל יש אם למקרא וחייב אשם תלוי אינו רק בשני חתיכות דייקא דהו"ל איקבע איסורא, הא לאו הכי לא הוי מחמירין בספיקא משום דס"ל דספיקא מה"ת לקולא, משא"כ למאן דס"ל יש אם למסורת, וחייב אשם תלוי הוא אף בחתיכה אחת, ע"כ מוכח דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא עכ"ד.

ובשפע חיים לנישואין (ס"ו מ"ח) כתב דפליגי בזה, עפ"מ ש"כ בהגדה של פסח זכרנו לחיים (פסקא א' א"י"ב), דזה אם מלאכים גדולים מצדיקים תליא בזה, דאיתא בכתובות (ה) דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, השיב בבלי אחד ור' חייא שמו ויבשת ידיו יצרו, ומשני ידו כתיב עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן המסורת דידו כתיב מוכח דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, משא"כ אם דרשינן הקרי, דידיו קרינן, לא דרשינן הכי ומעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים, והא דמעשה ידיהם של צדיקים גדול ממעשה שמים וארץ, משום דצדיקים עדיפי ממלאכים, משא"כ אי אמרינן דמעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים ס"ל דמלאכים עדיפי מצדיקים. והיוצא לנו מזה, דאי ס"ל יש אם למקרא, אז קרינן ידיו ואמרינן דמעשה שמים גדולים ממעשה צדיקים, ולפי"ז מלאכים גדולים מצדיקים, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז אמרינן ידו כתיב, ואמרינן דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ.

ובמהמקנה על קידושין (דף כ"ג:) כתב וז"ל, וכיון שזכינו לזה יש לומר דהא דקאמר בברייתא דמייתר חד ושחט לאיסור אכילה, היינו משום דממה נפשך, בין לר"ע דס"ל דקרא וכי ירחק אתיא לאיסור בשר נחירה, ובין לר' ישמעאל דס"ל דלא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה, מ"מ מיותר לכל חד ושחט אותו, דכבר כתבנו דלר"ע דס"ל לאיסור להם בשר נחירה, אין צריך קרא על בעל מום לפנים, כדמשמע מפירוש רש"י בד"ה אלא תמימים וכו', ולא איצטרך אלא תרי קראי, חד לחיה וחד לעופות, ובאמת ס"ל דאין שחיטה לעוף מה"ת, דלדידיה ליכא הוכחה הנ"ל מדחלקיה התורה בין שחיטת עוף בחוץ ובין מליקת עוף בחוץ, משום ד"ל הטעם דהוי שחיטה שאינה ראויה ולא שמה שחיטה, דהא בשאר שחוטי חוץ הוי ליה שחיטה ראויה לדידיה דלית ליה בשר תאוה, ולר' ישמעאל דס"ל איסור בשר תאוה, עכצ"ל דיש שחיטה לעוף מה"ת, דלדידיה כל שחוטי חוץ שחיטה שאינה ראויה היא, משום בשר תאוה, ואפילו הכי שמה שחיטה, א"כ אין צריך קרא לעופות, ולא איצטרך לדידיה אלא חד לבעלי מומין כדפירוש רש"י לעיל וחד לחיה, ושפיר ע"כ מייתר חד קרא לאיסור אכילה לכל אחד כדאית ליה עכ"ד.

ומעתה מבואר, דר' ישמעאל דס"ל דלא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה, וס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת, וי"ל דאיצטרך קרא ועוף יעופף לומר שהעופות נבראו מן הרקק וסגי להו שחיטת סימן אחד, ומעתה לא דרשינן להא שהמלאכים נבראו בחמישי, אלא דנבראו בשישי, ומעתה גדולים צדיקים יותר ממלאה"ש, ומהשתא דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, תו אין צריך ברכה מפי הגבורה שהרי ברכת כהנים גדולה הימנה, ולכן מפרש לה קרא ואני אברכם לענין ברכה לכהנים. ור"ע לטעמיה דס"ל דקרא כי ירחיב אתיא לאיסור בשר נחירה, וס"ל אין שחיטה לעוף מה"ת, וקרא עוף יעופף אתיא דהמלאכים נבראו בחמישי, ולפי"ז המלאכים נבראו תחילה וגדולים ממעשה צדיקים, וא"כ כמה שלמדנו ברכה מפי הכהנים עדיין לא ידענו ברכה מפי הגבורה, דמעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים, ולכן דרש ואני אברכם לומר שהכהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידם ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ואיתא בסנהדרין (ד) ר' עקיבא אומר, מנין לרביעית דם (היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה לא אקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה) שיצאה משני מתים שמתמא באהל, שנאמר על כל נפשות מת לא יבא, שתי נפשות ושיעור אחד (משמע משני בני אדם וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית), ורבנן (פליגי עליה ואמרו עד שיהא השיעור מאדם אחד) נפשת עיי"ש, הרי דר"ע ס"ל יש אם למקרא. ולהלן (דף ד:) איתא, לטטפת לטטפת לטוטפות (בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא), הרי כאן ארבע (ד) בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת) דברי ר' ישמעאל, עיי"ש בתוס', הרי דר' ישמעאל ס"ל יש אם למסורת עיי"ש. ומעתה א"ש דר' ישמעאל לשיטתו דס"ל יש אם למסורת, ומעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, א"כ לא איצטרך קרא שהקב"ה מסכים על ידם, שהרי כביכול מעשיהם גדולים יותר, משא"כ ר"ע לשיטתו דס"ל יש אם למקרא, ולא ס"ל דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, לדידיה צריך קרא דהקב"ה מסכים על ידם עכ"ד.

ועפי"ז י"ל באופן נוסף, דבספר עיר דוד (אות קכ"א) כתב, דזה אי צדיקים גדולים ממלאה"ש או מלאה"ש גדולים מצדיקים תליא אימתי נבראו המלאכים, דהרמב"ן בראשית (פרשה ב-א) עה"פ ויכולו השמים והארץ וכל צבאם כתב, דוכל צבאם בא ההורות דגם המלאכים נבראו בשישי, אמנם בילקוט בראשית (אות ה) איתא דנבראו בחמישי, שנאמר ויאמר אלקים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ, ועוף דא מיכאל דכתיב ביה ויעף אלי אחד מן השרפים, יעופף זה גבריאל, על הארץ דא אליהו וכו', והנה קיי"ל דהמוקדם בבריאה חשוב יותר, ונמצא דאי המלאכים נבראו בחמישי קודם בריאת הצדיקים, עומדים הם במעלה יתירה מן הצדיקים, משא"כ אם המלאכים נבראו בשישי וקדמה יצירת האדם לבריאת המלאכים, שהרי בתחלת יום השישי נברא האדם כדאיתא במסכת סנהדרין (דף ל"ח:) שעה ראשונה הוצבר עפרו וכו', וא"כ